

Miért írok?

Ha újságírók szögezik e kérdést az írók mellé, nem ritkán kitérő vagy cinikus a válasz. Kiemelkedő írók olyképpen is blöfföltek már, hogy egyszerűen élvezetnek, játéknak mondták a fehér lap kitöltését, ill. a betűk szaporítását a képernyőn. Az egyértelmű választól való tartózkodás mögött a hivatalos elvárásokkal szembeni dac munkál, vagy egyszerűen az a meggyőződés, hogy nem érdemes kurtán elintézni azt a problémát, amely nyilván sokkal nagyobb szellemi erőfeszítéssel sem oldható meg megnyugtatóan.

Úgy gondolom, nálunk az írók többsége eleve viszolyog e kérdés fölvetésétől. Az idő szellemében ui. csak a lapos közhelyeket szaporíthatjuk, kijelentvén, hogy a műveinkkel nemzetrészünk művelődését, fejlődését, tehát a fennmaradását kívánjuk szolgálni. Ezzel már csak azért sem mondunk sokat, mert jól lehet eddig is írtunk (mi több, ahhoz képest, hogy hányan írunk ezen a tájon, túl sok kiadvány jelenik meg) nem járulhattunk hozzá nemzetrészünk sorsának javításához.

Egyébként az írók talán azért sem beszélnek szívesen arról, hogy kit és miért szeretnének a műveik által megszólítani, mert úgy érzik, végső soron a hiúság, az önfölmutatás vágya vezérli őket, amiről viszont nem illik tetszelegve okoskodni akkor, amikor lakosságunk számának apadásával az olvasók is fogyóban vannak, miközben a szervezetlen könyvterjesztés miatt az a mű sem juthat el az érdeklődő kezébe, amely nem csak önmagáért íródott.

Amikor személy szerint én immár másfél évtizede a tevékenységem súlypontját a nagy lélegzetű értekező prózára helyeztem, az ösztönzött, hogy hozzá kell járulni a délvidéki ma-

gyar értelmiség évtizedek óta egyre föltűnőbben hiányzó elmélyült önismeretének megteremtéséhez. Amit eddig önmagunkról tudtunk, ill. amit erről nyilvánosságra hoztunk, nem lényegbevágó, vagy pedig elavult. Az esztéták, tudósok megállapításainak ui. akkor is bele kellett illeszkednie az uralkodó politikai értékölfogásba, ha a politika időnként nagyon is tudta: több kára van belőle, mint haszna, amennyiben szankcionálja a kutatók, írók eredeti következtetéseit, megfigyeléseit. Ez azonban nem jelenti azt, mintha a Tito-érában született, akkor elismerésben részesült írásművek közül jó néhányat nem tarthatunk jelentősnek, sőt esetenként rendkívüli fontosságúnak is. A probléma a régebbi s ennek folyományaként a mai értékelés egyoldalúságában, felületességében van. Abban, hogy mind a mai napig a régóta hivatalossá lett mérce uralkodott el az irodalomtudományunkban és a kritikánkban. Az elmúlt tizenöt évben nagy nehezen beépült ugyan néhány, a mi létünknek megfelelő fogalom a szellemi életünkbe, ám a változás túl lassú ahhoz képest, amilyen gyorsan süllyed a mi világunk.

Szakmai és egyéb előítéletek nélkül kellene górcső alá venni a kultúránkat s a benne létrejött műalkotásokat. Ezek jelentőségének tudatosítására nem pusztán a médiában lenne szükség, hanem a még csak ezután megteremtendő normális (azaz magyar) iskoláinkban is. Magától értődik, hogy a mi hiteles művelődési feltételeink megteremtése elválaszthatatlan az autonómiaformáink kivívásától, viszont e folyamat serkentése, tudatosítása nem függetleníthető az irodalomtól mint a megismerés élmény-formájától s az értékeink fölmutatásától, a kritikától.

Ezt az emberfelettinek látszó vállalkozást megalapozandó, mindent át kell tekintenünk abból, ami a Vajdaságban 1945 óta papírra került, de amiről az elmúlt évtizedekben nem lehetett, s most is csak alig-alig lehet beszélni. Ez a munka most is akadályokba ütközik, hiszen az én vállalkozásom eddigi eredményeiből csupán az Aracs folyóiratban jelenhettek meg részletek. S annak dacára, hogy az 1972-ig terjedő korszakot földolgozó első ötszáz oldal 2006 júliusában elhagyhatta a nyomdát, a magyarországi kultúrpolitika és a Délvidéken uralkodó maffiaszellem egy ideig még nyilván sikerrel fogja megakadályozni az 1989-ig terjedő időszak ötszáz oldalának megjelenését. Túl eltökélten igyekszem én kibogozni az igazságot ahhoz, hogy adott legyen számomra, ill. a korszakmonográfiám kiadói, a szabadkai MTT és a budapesti Püski Kiadó számára a pályázási lehetőség, s ugyanakkor a jóvá hagyott összeg legalább a megjelentetés szűkebb alapköltségeit fedezze.

Ez a több mint egy évtizede íródó munka a szellemi élet elmeszesedése ellenében és az írástudói lelkiismeret föléesztése érdekében születik. Bizonyítható értékeinkből, kétségtelen mulasztásainkból, az érdemi problémákat elhallgató félnépszerűségünkből, a napi haszonra, a pillanatnyi érdekünkre való összpontosításunkból hasznosítható, időszerű tanulságokat igyekszik kiszűrni.

Miért írok tehát? Mert hajt az értelem maximalizmusa. Megrögzötten hiszek benne, hogy a mi üresnek, mozdulatlanak látszó életünk tartalmassá, lényegében fejlődővé formálható a benne kimutatható rendellenességek leküzdésével. Múltunkban többnyire a rosszul értelmezett egyéni érdekből összeállt csoportérdek uralkodott, ennek következményeként csúszunk mi évtizedek óta egyre mélyebbre az általunk elkerülhetetlennek érzett szakadékba. Milyen külső és belső okok miatt nem hallgathattunk a jobbik eszünkre? Miféle végzetesnek látszó hibákat követtünk el tudatosan vagy öntudatlanul? Mit tehetünk a kijavításuk, a csökkentésük érdekében? E kérdé-

sek nyugtalanítottak és ösztönöztek válaszadásra papírlapok százainak töltögetése közben.

Nem csupán a vizsgálódásaimban, hanem a következtetéseimben is minél konkrétabb igyekszek lenni. Bármilyen botrányosan hangozzék is, én nem közvetlenül a nemzeti fennmaradásunkat igyekszem szolgálni (nehogy a tevékenységem csak az emberiséget szerező, a jobbik esetben semmittevő kommunistákéra hasonlítson), hanem a konkrét magyar embert. Ha fiatalabb lennék (pontosabban: ha több idővel rendelkeznék) terepjáró újságíróként a délvidéki falvaink – médiánk által többnyire elhallgatott vagy legfeljebb statisztikák által érintett – valóságának kutatásába kezdenék. A magyarok élete az első világháborút követő események miatt általában összehasonlíthatatlanul nehezebb a mi tájunkon élő bármely nemzeténél. Míg ui. kisebbségként való elnyomottsága okánál fogva tiltakozó szlovákokot, románokat vagy ruszint csupán nacionalistaként, elvéve szeparatistaként bélyegzi meg a szerb államvédelem, addig a rokon sorsúaknál sokkal számosabb magyarok, az említett, rájuk bármikor épp úgy vonatkoztatható vádak mellett, a trianoni békediktátum óta folyamatosan (érthető okkal vagy ok nélkül) az irredentizmus árnyékában élnek. Mivel pedig Jugoszlávia, ill. Szerbia az energiájának legnagyobb részét a világhatalmaktól kapott, számára megnyugtatóan soha kellően meg nem szilárdult határai védelmére fordítja, ezért a magyarok felügyeletére és átnevelésére mind a mai napig összehasonlíthatatlanul nagyobb gondot fordít. A többi nemzeti kisebbséget csak – nem utolsósorban az alkalmazkodókészsége miatt – megveti, addig a magyarra annak fejlettebb hagyománya miatt irigykedik s az esetleges visszaváltozástól tartva fél is tőle.

Ennek dacára és éppen ezért az írásaim által – paradox módon – azért is próbálom a magyar emberek érdekét (s ezáltal a saját egyéni és családi szükségleteimet) szolgálni, mert meg vagyok győződve róla, hogy a mi fölemelkedésünk nemhogy ellentétben lenne

a vele együtt élő más nemzetiségűek érdekével, hanem – öntudatlanul is – támogatja azokat. Az ellenségképek megsemmisítése, az öngerjesztő nemzeti mítoszok elfeledése, a félelem leküzdése, az irigység produktív erővé való átalakítása, az egészséges vetélkedés megteremtése ui. előfeltétele a tájunkon élő bármelyik nemzet élete humanizálásának.

Személyes vonatkozásban azt válaszolhatom a feltett kérdésre, hogy azért írok, mert hitem szerint – ha a cenzúra miatt lassan is – de hoz-

zájárulhatok értelmiségünk időszerű emberi feladatra való ráeszméltetéséhez, s hogy a szó és a tett egysége által, a mindennapi cselekvésben, állásfoglalásban is érvényesített európai szellem révén lemoshassuk magunkról a gyalázatot. Ehhez képest itt és most tizedrangú kérdés, hogy néhány száz év múlva fennmarad-e a magyarság. Ma emberekként, magyarokként kell helytállnunk, s akkor majd Isten érdemünk szerint teremti meg távoli utódaink életkörülményeit, nemzeti önazonosságát.

